

"بسمه تعالی"

مساجد و فرهنگ دینی

«نقش مساجد در تعالی اخلاق فردی و اجتماعی»

محمد رضا سلطانی پور

چکیده

مسجد نامی آشناست که با یادگارها، خاطره‌ها، دستاوردها و کارکردهای بسیاری همراه است. آنچه در این نوشتار بررسی می‌شود جایگاه آرمانی و مطلوبی است که مسجد می‌تواند در بعد آموزشی و تربیتی، با توجه به اقتضاهای موجود، ایفا کند.

جایگاه مسجد در اسلام

طبق منابع و متون تاریخی، واضح است که نخستین مرکز تعلیم و تربیت در اسلام مسجد و محور این آموزش و پرورش قرآن کریم بوده است؛ یعنی حفظ و درک مطالب قرآن نقطه‌ی شروع بود و پس از آن فراگیری و مطالعه‌ی اخبار و احادیث نبوی (صلی الله علیه و آله) و معصومان (علیهم السلام) مطرح گردید. در سال‌های بعد نیز، به نوشته‌ی استاد جلال الدین همایی، مراکز تعلیم و محل درس مسلمانان مساجد بودند. حوزه‌ها و حلقه‌های درسی نیز در جوامع و مساجد تشکیل می‌شد. احياناً مجالس مناظره نیز در همان مساجد بود که پاره‌ای از آن‌ها کتابخانه‌های عظیم نیز داشتند و به تعبیری مسجد مرکز ثقل فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مسلمانان بوده است.

«از همان روزهای آغاز نهضت اسلامی بسیاری از امور با مساجد مرتبط بودند؛ امور داوری، قضاوت، حل و فصل دعاوی، مسائل مهم و اساسی اجتماعی، مشورت و طرح جنگ، پذیرش عقود، اعزام نماینده به نقاط دیگر، اجتماعات عمومی، پرستاری بیماران و مجروحان و اعلام

وظایف حکومتی در مسجد صورت می‌گرفت. به هر کجا که اسلام گام می‌نهاد، چه مسلمانان آن را فتح می‌کردند یا می‌ساختند، به زودی و بی‌درنگ مسجدی ساخته می‌شد»^۱.

این میراث عظیم، که یادگار عصر نبوی است، در طول سال‌ها فراز و فرودهای فراوانی را تجربه کرده است و حال در دوره‌ی استقرار حکومت اسلامی انتظار می‌رود دست‌کم الگوهای آموزشی و تربیتی‌ای احیا شود که در طول پرافتخار فرهنگ و تمدن اسلامی به‌وجود آمده است و نقص‌ها و معضله‌های مرتبط نیز حل گردند تا مساجد جایگاه مطلوب خود را به‌دست آورند.

بعد تربیتی مساجد

ابعاد تربیتی مسجد با ابعاد عبادی آن مرتبط است؛ زیرا عبادت پرورش‌دهنده‌ی روان آدمی است و پاسخ به آن درواقع پاسخ به نیازی طبیعی و مهم است. کسی که نیازهای جسمی و روانی خود را به‌طورمنطقی پاسخ می‌گوید شخصیتی متعادل می‌یابد. ارتباط با خداوند شکل‌های متفاوتی دارد، مانند نماز، دعا و...؛ درحالت‌کلی این ارتباط به مکانی خاص مقید نیست و انسان می‌تواند در هر لحظه و در هر مکانی با معبود خویش ارتباط برقرار کند. اما باوجوداین، مسجد جایگاهی ویژه پیدا کرده است و ارزشی فراتر دارد.

معصومان (علیهم‌السلام) در سخنان خویش مسجد را آشیانه و پناهگاه مؤمن بر شمرده‌اند؛ پناهگاهی که انسان در آن از دغدغه و اضطراب فاصله می‌گیرد و به آرامش و سکون دست می‌یابد. امام صادق (علیه‌السلام) به مسلمانان سفارش می‌کند که هنگام رویارویی با مشکلات و اندوه‌های دنیوی به نماز و مسجد پناه ببرند. بدین‌سان، جنبه‌های عبادی مسجد را می‌توان در شمار نقش تربیتی آن نیز به‌شمار آورد. «مسجد با ایجاد آشنایی و پیوند میان مؤمن با نخبگان و صالحان جامعه بستری مناسب برای

^۱. ابن جبیر، محمد بن احمد، ترجمه‌ی پرویز اتابکی، مشهد، انتشارات آستان قدس.

پرورش و تربیت روحی، اجتماعی وی فراهم می‌کند... مسجد معمولاً جایگاه طرح مشکلات و مباحث اجتماعی است و به‌طور طبیعی با حضور در چنین مکانی روح تعهد و دردمندی در فرد ایجاد می‌شود.^۱

تعلیم و تربیت رسالت اصلی مساجد

شاید کسی نباشد که منکر جایگاه و قابلیت تربیتی افراد جامعه‌ی اسلامی باشد، به‌خصوص برای کودک و نوجوان و جوان؛ ولی درعین‌حال مهم‌ترین و اصلی‌ترین رسالتی که مسجد در عصرهای مختلف و به‌خصوص در عصر کنونی ایفا کرده است همین جنبه‌ی تربیتی بوده است. مسجد ارزش‌ها و قابلیت‌های ذاتی‌ای دارد که شاید نتوان این ویژگی‌ها را در هیچ‌یک از نهادهای دیگر جامعه‌ی دینی و انسانی جستجو کرد؛ ولی باید به این مسئله توجه کرد که با حرف‌های کلی و آرمانی نمی‌توان به حالت مطلوب رسید. امروزه، باید با توجه به اصول لایتغیر و فرمان‌های اسلامی و موقعیت امروزی سیاست مناسب تربیتی و آموزشی اتخاذ کرد.

ارتباط فردی و جمعی

از کارکردهای انحصاری و همیشگی مسجد تعلیم و تربیت حضوری و واقعی است. با توجه به تأثیر فضای مسجد از حیث تربیتی و ارتباط مستقیم امام جماعت با مخاطبان، مسجد مؤثرترین نقش تربیتی را خواهد داشت. بنابراین، اساس قالب‌های تربیتی مسجد بر ارتباط چهره‌به‌چهره بنا شده است که به ارتقاء سطح کیفی این ارتباط کمک می‌کند و باید از این قابلیت به بهترین شکل استفاده کرد. آثار مطلوب ارتباط عمیق رودررو، که میراث گذشتگان است، بر ما پوشیده نیست؛ ولی باید درعین‌حال از ابزارهای ارتباط جمعی و ابزارهای نو و مناسب (که با اساس دین و کارکرد تربیت تعارض نداشته باشد) نیز استفاده کرد که این موضوع خود نیاز به تحقیقی مجزا دارد

^۱. ضرابی، عبدالرضا، مقاله‌ی نقش و عملکرد مسجد در تربیت، مجله‌ی معرفت، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۹، شماره‌ی ۳۳.

تربیت محوری

بهترین مکان برای تحقق تربیت دینی و اسلامی فرزندان ما مسجد است؛ زیرا مسجد مکان انسان‌سازی است. از سوی دیگر، آنچه باید در جامعه‌ی اسلامی محور قرار بگیرد تربیت است. «اگر تربیت اصل قرار گرفت به طبع سیاست، اقتصاد، مدیریت، فرهنگ و آموزش جامعه نیز اصلاح خواهد شد؛ زیرا تربیت هسته‌ی جامعه است و باید در سیاست‌گذاری‌های کلان و خرد جامعه‌ی اسلامی، مانند میزان رشد و تعامل مساجد با سایر نهادها، باید این اصل باشد که چه میزان می‌توان مساجد را در مسیر تربیت دینی افراد جامعه قرار داد و بعد از آن به ابعاد و قابلیت‌های دیگر مساجد پرداخت»^۱.

ضعف‌های رسانه‌های عمومی و مسجد

در صدر اسلام، به دلیل رشد کم جوامع از لحاظ تمدنی و نهادها و مراکز اجتماعی، به تعبیری مسجد تنها رسانه‌ی ارتباطی بین شرع اسلام و توده‌ی مردم بود که نبی اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و بعد از آن ائمه (علیهم‌السلام) بنا کردند.

«پیدایش مراکز موازی مساجد مثل مدارس، بسیج، فرهنگسراها و مراکز متعدد فرهنگی، تعدد کانال‌ها و شبکه‌های تلویزیونی و ماهواره و اینترنت و غیره، سرگرمی‌های متنوع و برنامه‌ی ورزشی و تفریحی با سرمایه‌گذاری‌های کلان، جذب امکانات فرهنگی به منظور اجرای طرح‌های گوناگون و چیزهای کم‌اهمیت مثل موسیقی و سرگرمی‌های بی‌محتوا، ارائه‌ی چهره‌ی ضعیف از اهل مسجد در فیلم، حاضر نشدن پیوسته در مسجد، ضعف تبلیغات، پیام‌های بی‌محتوا، بخش برنامه‌هایی که گاهی به‌گونه‌ی غیرمستقیم بر مسجد تأثیر منفی دارد»^۲.

^۱. حکیمی، محمد مهدی، اصلاح جمعی و جایگاه کانون‌های فرهنگی مساجد، بهار ۱۳۸۸.

^۲. فروغ مسجد، مجموعه سخنرانی‌ها، کمیسیون‌ها و مقالات سومین همایش بین‌المللی هفته‌ی جهانی گرامیداشت مساجد، مرکز رسیدگی به امور مساجد، ۳۰ مرداد ۱۳۸۴.

در زمان ما مراکز رسمی و نهادهای غیررسمی فراوانی شکل گرفته است که هر کدام وظیفه‌ای بر عهده دارند. وجود این مراکز ذهن برخی را نیز به این سمت برده است که مسجد باید فقط مکان برپایی نماز و فعالیت‌های مذهبی باشد؛ درحالی‌که این دیدگاه بسیار خام و اشتباه است و برای رسیدن به حالتی مطلوب به بررسی‌های فراوانی نیاز است. البته، به‌طورحتم بهترین کار این نیست که نهادها و مجموعه‌های موازی را حذف کنیم؛ بلکه حالت ایده‌آل این است که هر حذف، اصلاح و تداومی باید براساس هدف اصلی باشد.

جایگاه امام جماعت، متولیان مسجد و والدین

به‌دلیل اینکه کودکان و نوجوان نمی‌توانند بی‌مقدمه با مساجد ارتباط برقرار کنند، والدین و متولیان تربیتی موظف‌اند پلی بین مسجد و فرزندان جامعه‌ی اسلامی برقرار کنند. موضوع مهم‌تر از جذب فرزندان به مسجد نگاه‌داشتن، تربیت دینی و جمعی کردن آن‌هاست. بی‌شک، مهم‌ترین متولی مسجد امام جماعت است. در برخی مساجد فضای مطلوب و امکانات مادی زیادی وجود دارد؛ اما آثار تربیتی چندان مطلوب نبوده است. درمقابل، برخی مساجد با امکانات کم پررونق هستند که بی‌شک امام نقشی مهم در این پررونتقی بازی می‌کند.

برای مثال، اخلاق امام جماعت و دیگر کارگزاران مسئله‌ی بسیار مهمی است. خلق و خوی نیکوی امام مسجد و مهارت اجتماعی او در برقراری ارتباط با نمازگزاران، به‌ویژه نوباوگان و نوجوانان، بسیار حساس است. استقبال امام جماعت از حضور اتفاقی یا مستمر نوجوانان در مسجد، با چهره‌ای گشاده و متبسم، احساس زیبا و خوشایندی به وجود نیازمند کودکان و نوجوانان منتقل می‌کند. باید توجه داشت که هرگونه تندخویی، اعمال خشونت و کنترل شدید می‌تواند احساس لطیف کودکان را خدشه‌دار کند. زمانی که امام حسن (علیه‌السلام) و امام حسین (علیه‌السلام) کودکانی خردسال بودند،

هنگامی که پیامبر بزرگوار (صلی الله علیه و آله) به سجده می رفتند، بر دوش ایشان می نشستند و بازی می کردند و پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز نمازشان را طولانی می کردند تا آن‌ها بیشتر لذت ببرند.^۱

سادگی و زیبایی مساجد

باید مکان نماز و جایگاه مقدس مسجد پاکیزه باشد. کودکان و نوجوانان با حضور در مسجد تصاویری را به ذهن می سپارند که آن‌ها را به طور مستقیم یا غیر مستقیم به دین جذب یا از آن دفع می کند.

«در یک جامعه اسلامی می بایست کودکان و نوجوانان از نگرشی مثبت و خوشایند نسبت به اماکن مقدس، همچون مساجد و نمازخانه‌ها، برخوردار باشند. مسجد و نمازخانه باید احساسات و خاطره‌های زیبا و به یادماندنی را برای کودکان و نوجوانان تداعی کند و سرانجام ما باید تدابیری اتخاذ نماییم که کودکان مسجد را محلی آرامش بخش، زیبا و دوست داشتنی بدانند».^۲

تمیزی، سادگی و زیبایی از ویژگی‌های بارز مسجد و نمازخانه‌های مسلمانان است. استفاده از رنگ‌های آرامش بخش (همچون آبی و نیلی و فیروزه‌ای) و بهره‌گیری از شیوه‌های معماری برپایه طبیعت و اشکال هلالی و قوسی، در بنای مسجد، جلوه‌ی خاصی به ساختار ظاهری آن می بخشد.

وضعیت مساجد امروزی

امروزه، با وجود استقرار حکومت اسلامی وضع مساجد هنوز مطلوب نیست. برای درک بهتر این وضعیت می توان این موارد را بازگو کرد:

۱. در حال حاضر، از ۵۸ هزار مسجد بیش از نیمی از آن‌ها فعالیت و تحرک لازم را ندارند و حدود ۳۰ هزار مسجد امام جماعت نیاز دارند؛

^۱ افروز، روش‌های پرورش احساس مذهبی نماز در کودکان و نوجوانان، ص ۳۸.

^۲ همان، ص ۳۵.

۲. حدود ۳ هزار مسجد در سه وقت صبح، ظهر و عصر، مغرب و عشا نماز برپا می‌کنند، یعنی فقط حدود ۶٪ از مساجد؛
۳. به دلیل مشکل اقتصادی، ائمه‌ی جماعت ترجیح می‌دهند در اداره‌ها، سازمان‌ها، مراکز نظامی و انتظامی اقامه‌ی نماز کنند؛ لذا بیم آن می‌رود که نماز جماعت در مساجد، به‌ویژه نماز ظهر، تعطیل شود؛
۴. از جهت بهداشتی و نظافت ظاهری مساجد هیچ جاذبه‌ای، به‌ویژه برای جوان‌ها، ندارند و با وجود مراکز فرهنگی هنری بسیار زیبا و تمیز کمتر کسی مایل است به مسجد رو آورد؛
۵. در محله‌های جدید، به‌ویژه در شهرک‌ها، تعداد محدودی مسجد وجود دارد و مردم محل نیز در ساخت‌وساز این مساجد با مشکل مواجه‌اند. بسیار پیش آمده است که ساختن مسجدی ۱۵ سال طول بکشید؛
۶. بر اساس آمار موجود، زیربنای تقریبی مساجد کل کشور، تا سال ۱۳۷۵، حدود ۱۷ میلیون مترمربع بوده است و زمین مساجد کشور حدود ۳۶ میلیون مترمربع که دست‌کم سرمایه‌ای به ارزش چهل هزار میلیارد تومان است و جا دارد جهت این سرمایه‌ی ملی و دینی فکری اندیشید؛
۷. مجموع اعتباری که نهادهای مسئول، برای مساجد، جذب و هزینه می‌کنند به ۳۰ میلیارد ریال نمی‌رسد. این اعتبار با ساخت فرهنگ‌سرا یا بیمارستان کوچک، مجتمع آموزشی، پل کوچک و... هم برابری نمی‌کند. اگر سخاوت مردم متدین نبود و آن‌ها در برابر ۳۰ میلیارد تومان دولت میلیاردها تومان هزینه نمی‌کردند، امروزه از مساجد چیزی جز مشتی سنگ و آجر باقی نمی‌ماند؛
۸. در برنامه‌ی اول و دوم توسعه به بخش‌های صنعت و کشاورزی، مسکن، آموزش و پرورش و فرهنگ غیردینی اعتبارهای خوبی داده شد و این بخش‌ها با شتاب بی‌سابقه‌ای رشد کردند؛ ولی از مساجد سخنی به میان نیامد و اعتباری برای آن‌ها در نظر گرفته نشد؛
۹. دولت ده سال در همه‌ی زمینه‌ها سرمایه‌گذاری کرد؛ ولی مساجد کشور ده سال، بلکه ده‌ها سال، متوقف و ساکت ماندند؛

۱۰. این سخن امام راحل و نظر رهبر معظم انقلاب که «مساجد مانند روحانیت نباید دولتی باشند» باعث سوءبرداشت بسیاری از افراد شده است، به ویژه سازمان برنامه و بودجه، دولت، وزرا و استانداران؛ زیرا با تمسک به این کلام از کمک کردن به مساجد طفره می‌روند. اکنون، وضع به جایی رسیده است که کشورهای همسایه، حتی کشور لائیک ترکیه، مساجدی آباد، تمیز و پررونق دارند، ولی مساجد جمهوری اسلامی این‌گونه نیست. آیا صدها مؤسسه، تعاونی و حتی روزنامه‌هایی که از کمک‌های دولت استفاده می‌کنند دولتی شده‌اند؟ بانک‌ها حاضرند به سالن‌های سینما، ورزشگاه‌ها و ... یارانه و وام بدهند، ولی از کمک به مساجد معذورند.^۱

موانع و راهکارهای جذب به مسجد

برای رسیدن به موقعیت مناسب تربیتی نیاز است بدانیم چه مسائلی موجب دوری کودکان، نوجوانان و جوانان از مساجد می‌شوند و چه عواملی موجب جذب این مخاطبان می‌شوند. موانع و راهکارهای جذب کودکان، نوجوانان و جوانان را می‌توان این‌گونه برشمرد:

فردی

نوجوانان و جوانان تمایل درونی دارند استعدادهای خود را شکوفا کنند و پیامد آن احساس رشد، بلوغ و سلامت روان خواهد بود. مشکلات و کمبودهای جوانان و نوجوانان از یک سو و تبلیغات سوء دشمنان از سوی دیگر سبب شده است بین مسجد و آن‌ها فاصله بیفتد.

«از سوی دیگر هم با توجه به نبود شناخت کافی از اسلام و احکام دین و وجود زمینه‌ی مناسب در گروهی از افراد جامعه و انقلاب اسلامی، موجب برداشت غلط آنان از دین شده و به انحراف کشیده شده‌اند. وقتی نوجوان یا جوان در محیط‌های گوناگون قرار بگیرد و جواب منطقی و مستدل نیز نداشته باشد، برای حفظ غرورش ناگزیر خود را از بیگانه با مذهب معرفی

^۱. مقاله‌ی مساجد، مشکلات و راهکارها، سایت تخصصی حوزه‌ی علمیه‌ی قم.

می‌کند و با این روش بر احساس حقارت خود به سبب این ناتوانی‌ها در مقابل دیگران سرپوش می‌گذارد و اندک‌اندک به نفی مذهب کشیده می‌شود»^۱.

خانوادگی

خانواده اصلی‌ترین نهاد در جامعه است و فرزند در اولین مواجهه‌اش با دنیا در آن حضور پیدا می‌کند. خانواده وظیفه‌ی ابتدایی و اصلی (هم از لحاظ اولیت و هم اولویت) را در جهت آموزش و تربیت ایفا می‌کند. خانواده می‌تواند بهترین رابط یا مانع در جهت جامعه‌پذیری فرزندان در بعد دینی و در مساجد باشد.

«غالب رفتارهای انسان براساس یادگیری استوار است و نخستین و مهم‌ترین پایگاه یادگیری کانون خانواده است؛ زیرا خمیرمایه‌س شخصیت انسان در خانواده تکوین می‌یابد و نگرش، رغبت‌ها، رفتارهای خوشایند و ناخوشایند در برابر پدیده‌های گوناگون از خانه سرچشمه می‌گیرد»^۲.

اگر والدین، درمقام الگوهای کودک و نوجوان، نگرشی مطلوب و مثبت به مسجد داشته باشند و آموزش دینی فرزندان خود را وظیفه‌ای اساسی بدانند، به‌طورقطع این برخورد تأثیر بسیار زیادی در رفتار کودک و نوجوان خواهد داشت. پدر و مادری که به مسجد می‌روند و فرزندان خویش را در همان دوران کودکی در مجالس و محافل مذهبی همراهی می‌کنند، سبب تقویت احساس پرورش مذهبی در آینده‌سازان جامعه می‌شوند.

^۱ - خدایاری فرد، محمد، مسائل نوجوانان و جوانان، ص ۹۰.

^۲ - افروز، غلامعلی، روش‌های پرورش احساس مذهبی نماز در کودکان و نوجوانان، ص ۱۲.

استاد شهید مرتضی مطهری درباره‌ی نقش مساجد و مجالس مذهبی در تشویق عبادی کودکان

می‌گوید

«بچه را باید در محیط نماز خواندن برد. اگر در جمع نباشد، نماز خواندن جمع را نبیند، به این کار تشویق نمی‌شود؛ چون اصلاً حضور در جمع مشوق انسان است. آدم بزرگ هم وقتی خودش را در جمع اهل عبادت می‌بیند، روح عبادت بیشتری پیدا می‌کند؛ کودک که بیشتر تحت تأثیر است. متأسفانه کم‌رفتن ما به مساجد و مجالس دینی و اینکه کودکان کمتر در مجالس مذهبی شرکت می‌کنند، سبب می‌شود که این‌ها از ابتدا رغبت به عبادت پیدا نکنند؛ ولی این برای شما (والدین) وظیفه است... باید ما با بچه‌های خودمان برنامه‌ی مسجد رفتن داشته باشیم تا بچه‌ها با مساجد و معابد آشنا شوند. ما خودمان که از بچگی با مساجد و معابد آشنا بودیم در این اوضاع و احوال امروز چقدر به مسجد می‌رویم که بچه‌های ما که هفت ساله شده‌اند به دبستان و بعد به دبیرستان بعد به دانشگاه رفته‌اند، ولی اصلاً پایشان به مساجد نرسیده است. بروند... خوب، این‌ها قهراً از مسجد، فراری می‌شوند»^۱

موانع اجتماعی

یکی از موانع جذب جوانان به مساجد در مدرسه و اجتماع وجود دارد که همان دوگانگی و تناقض در گفتار و اعمال است. از جمله عواملی که روی نوجوانان و جوانان تأثیری بد دارد موارد زیر است:

۱. دوستان ناباب و معاشران ناصالح؛
۲. آلوده‌بودن فضای عمومی حاکم بر جامعه و وجود محیط ناامن فکری و فرهنگی برای جوانان؛
۳. کمرنگ‌شدن تدریجی معنویت در جامعه.

^۱ مطهری، مرتضی، گفتارهای معنوی، ص ۹۹ و ۱۰۰.

حال باتوجه به موارد گفته شده برای جذب جوانان، می توان به این راهکارها اشاره کرد:

۱. شناخت صحیح و دقیق یا نگرش سیستمی به جوان؛
۲. شناخت موانع و عوامل دفع و پیش بینی و پیش گیری؛
۳. تعریف و تبیین راهبردهای ضروری؛
۴. تعیین اهداف و چشم انداز.

ارتباط خانه و مدرسه با مسجد

نهاد خانواده و نهاد آموزش و پرورش باید موقعیتی را فراهم کنند تا ارتباط فرزندان جامعه اسلامی با نهاد مذهبی (مسجد) برقرار شود.

« اگر پیوند خانه و مدرسه و مسجد در خانه با مدیریت والدین و در مدرسه با تدبیر و اندیشه‌ی مدیران و مربیان حاصل گردد، پیوند خانه و مدرسه نیز در بعد تربیتی محقق خواهد شد و وقتی خانه و مدرسه با حلقه‌ی مسجد به هم پیوست و مستحکم شد، هم خانه از فضای اسلام و ارزش‌های معنوی آکنده می‌گردد و هم مدرسه از نتیجه‌ی الگویابی سالم و سازنده و هدایت‌گر برخوردار خواهد شد و چون فضای معنوی حاکم و اصول ارزش‌های موجود در مدرسه و خانه یکسان و مشترک می‌گردد، در آن صورت با کاهش اصطحکاک الگوها مواجه خواهیم بود»^۱.

مسجد و آموزش اسلامی

«مساجد محل پرورش استادان بزرگی بودند که بعدها خود از علما و مدرسان به نام اسلام گردیدند. طی قرن‌ها که تمدن اسلامی سیر نزولی خود را طی می‌کرد، مساجد دیگر به عنوان یک نهاد اسلامی، نقش‌ها و کارکردهای مذکور را ایفا نمی‌کرد. باتوجه به تحولاتی که در اروپا

^۱. ابوالفضل جعفری نژاد، مقاله‌ی راه‌های جذب جوانان به مساجد.

رخ داده بود و در آن کلیسا صرفاً نقش عبادی داشت، در بازتاب این تحول فکری بر جوامع اسلامی، در کشورهای اسلامی نیز مساجد از نقش اصلی خود تهی گردید و تنها به یک بعد آن، که عبادت بود، توجه می‌شد.^۱

مسجدالنبی(ص) در واقع کهن‌ترین دانشگاه اسلامی و پایگاه اساسی‌ترین تعلیم‌ها به مسلمانان در تاریخ آموزش اسلامی بوده است. در آغاز هجرت، پیامبر(صلی‌الله‌علیه‌وآله) سواد خواندن و نوشتن را آموخت. نشر دعوت اسلامی بزرگ‌ترین نقش و مهم‌ترین تأثیر را در ایجاد نهضت علمی و آموزشی در جامعه‌ی عرب داشت؛ زیرا اسلام مردم را به شناخت عظمت دانش و فریضه‌ی دانش‌اندوزی برانگیخت. قرآن نادانی را با نابینایی یکی دانسته است و آن را به گمراهی و تاریکی محض تشبیه کرده است و می‌فرماید:

«رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ»^۲، پروردگارا در میان آنان فرستاده‌ای از خودشان برانگیز تا آیات تو را بر آنان بخواند و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد و پاکیزه‌شان کند، زیرا که تو خود شکست‌ناپذیر حکیمی.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

ساختن انسان‌هایی خداترس، متقی و تسلیم در برابر رضای حق و معبود حقیقی درسایه‌ی تربیت دینی و مذهبی مؤثرترین روش برای تربیت دینی و اخلاقی جامعه است. مسجد تنها جایی است که می‌تواند درمقابل سیل ویرانگر فرهنگ فاسد غرب بایستد. مسجد می‌تواند سبب پیوند نسل‌های مختلف اجتماع شود؛ افزون‌برآنکه به ارتباط روحانیت با جوانان کمک می‌کند. می‌توان در مسجد نسلی نو پرورش داد

^۱ ضرابی، عبدالرضا، مقاله‌ی نقش و عملکرد مسجد در تربیت، مجله معرفت، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۹، شماره‌ی ۳۳.

^۲ سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۱۲۹.

که سرشار از معنویت و یاور دین باشد. به امید روزی که شاهد رسیدن مساجد به جایگاه اصلی تربیتی و آموزشی باشیم.

منابع

۱. ضرابی، عبدالرضا، مقاله‌ی نقش و عملکرد مسجد در تربیت، مجله‌ی معرفت، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۹، شماره‌ی ۳۳.
۲. مطهری، مرتضی، گفتارهای معنوی، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۶.
۳. افروز، غلامعلی، روش‌های پرورش احساس مذهبی نماز در کودکان و نوجوانان، چ ۳، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۱.
۴. متن جزوه‌ی کمیون راهکارهای توسعه‌ی منابع انسانی و جذب جوانان کمیسیون تخصصی راهکارهای توسعه کمی و کیفی مساجد و چگونگی جذب جوانان.
۵. فروغ مسجد، مجموعه سخنرانی‌ها، کمیون‌ها و مقالات سومین همایش بین‌المللی هفته‌ی جهانی گرامیداشت مساجد، مرکز رسیدگی به امور مساجد، مرداد ۱۳۸۳.
۶. خدایاری فرد، محمد، مسائل نوجوانان و جوانان، تهران، انتشارات اولیاء و مربیان، ۱۳۷۳.
۷. ابن جبیر، محمد بن احمد، ترجمه‌ی پرویز اتابکی، مشهد، انتشارات آستان قدس
۸. مقاله‌ی مساجد، مشکلات و راهکارها، سایت تخصصی حوزه‌ی علمیه‌ی قم، www.hawzah.net

منبع: مرکز رسیدگی به امور مساجد